

הגדרת ה"חילוני" בדורנו

1. פירוש הרמב"ן על התורה, במדבר טו, כב: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה - הפרשה הזאת סתומה במשמעות, ויטעו בה בעלי הפשט לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצוה לעשות והוא שוגג. ודבריהם דברי רוח, שאם כן יהיה חיוב קרבן בכל מצות עשה שבתורה שלא קיים את כולם ושוגג באחת מהם, יהיה חיוב כרת בכל מי שאינו מקיים את כולם כשיעבור על אחת מהן מזיד, כי הכתוב אומר (פסוק כד) את כל אשר צוה ה' (אותו) אליכם. ועוד שאמר כאן (פסוק כד) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשוגגה, כי שוגתם במעשה שעשו, לא ישיבו ולא עשו, וכן אשר תעשה ביד רמה (פסוק ל). אבל טעמו שתשגו ולא תעשו מה שצוה המש אבל תעשו הפכו. או יאמר שתשגו ולא תעשו מצותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות, כי המניעות בלא תעשה יקראו מצות כמו שאמר (ויקרא ד ב) כי תחטא בשוגה מכל מצות ה' אשר לא תעשיינה: והנה חיוב הקרבן הזה בשוגת העדה משונה מן הקרבן האמור בפרשת ויקרא, כי שם חייב להביא פר לחטא (שם פסוק טו) וכן פר לעולה וشعיר לחטא, ועל כן הוציאו רבותינו לומר (הוריות ח א) שזה הקרבן על שוגת ע"ז. ולשון הכתוב שלא נזכיא אותו משפטו ומשמעו, יאמיר וכי תשגו מכל המצוות ותעבירו על כל מה שצוה השם לכם ביד משה שלא תעשו דבר מכל מה שצוה אתכם תקריבו הקרבן הזה, ולכך לא הזכיר בכך כאשר יאמר בקרבנות החטא 'את מכל מצות ה': והנה זה כפי משמעו הוא קרבן מומר לכל התורה בשוגג, כגון ההולך ונדק לאחת מן האומות לעשותכם ולא ירצה להיות בכלל ישראל כלל. יהיה כל זה בשוגג, כגון שיש היה ביחיד תינוק שנשבה בין האומות, ובקהל כגון שייחסו שכבר עבר זמן התורה ולא היתה לדורות עולם. או שיאמרו כמו שזכיר בספר (שלח קטו) מפני מה אמר המקומם לא שנעשה ונוטל שכרanno לא עושים ולא נוטלים שכר, כגון שישו ישראל אומרים ושואלים את יחזקאל, שנאמר (יחזקאל כ א) באו אנשיים מזקני ישראל וישבו לפני, אמרו לו רבינו יחזקאל הרי עבד שמכרו ובו לא יצא מרשותו וכו'. או שישכוו את התורה, וכבר אירע לנו כן בעונתוינו (כ) בימי מלכי ישראל הרשעים כגון ירבעם ששבחו רוב העם התורה והמצוות לגמרי, וכבר בא בספר עזרא בנומי בית שני. וזהו שימוש לשון הכתוב שהשוגה הזאת הנזכרת כאן היא בתורה ובמצוות בכללן, ועל כן ייחדו להם רבותינו מצוה אחת בשוגתיה יצא מכל ישראל ומכל המצוה בהם, והיא עבודה זרה. יהיה שיעור הכתוב, וכי תשגו - ללכת אחרים אלהים אחרים, ולא תעשו - דבר מכל מצות ה'. כי המודה באלה זולתו כבר הוא בטל אצלם כל מה שצוה השם הנכבד בין למצות לא תעשה, שאם יש אלה זולתו, יראו ומוציאו וכל החיוב בהם אינם כלום".

2. רמב"ס, הל' תשובה ג, ז: "חמישה הן הנקראין מינים: האומר שאין שם אלה, ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם שניים או יתר; והאומר שיש שם ריבון אחד, אלא שהוא גוף ובעל תמונה; וכן האומר שאין לו בדו ראשון ווצר לו כל; וכן העובד אלה זולתו, כדי להיות מליץ בינו ובין ריבון העולמים. כל אחד מחמשה אלו מין".

3. ראב"ד שם: "אברהם אמר ולמה קרא לך מין וכמה גדולים וטובים ממן הלו בזו המחשבה לפי מה שראו בנסיבות וייתר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעת".

4. הרב אלחנן בונים וסרמן הי"ד, בחידושי אגדות, אות ח: "כ"י בכפירה לא שייך שוגג, דהא מכל מקום אין מאמין ואי אפשר להיות בכלל ישראל بلا אמונה... ויש לומר לפי המבואר לעלה [ביבורי אגדות סי א'] כי יסודי האמונה מוכרכין ודעת האדם מצד עצמה לא תנתן מקום לכפירה, ורק רצון האדם לפיריקת עול מטה את שכלו לטעות בדברים פשוטים ומוכרחים ועל כן שוגתו עולה וזדון. אבל, האומר מותר לעבוד עבודה זרה הוא שוגג ופטור ממיתה כיוון שסביר שעשה ברשות התורה... ואפשר זו היא כוונת הראב"ד ימפני האגדות המשבשות הדעתוי הינו שטעותן אינה מדעת עצמן אלא מפני שבטליון דעתן לדעת האגדות. וזהו בכלל אומר מותר דחשוב שוגגה גם בכפירה... [דעת הרמב"ס] טעות בעניין הגשמה באה מדעת עצמן ולא מפני האגדות, כי אילו הייתה דעתן צולחה לא היו האגדות מטעות אותן והיו מוצאים דרך ליישם דברי האגדות שלא יהיו נגד הדעת".

5. מורה נבוכים, חלק ראשון, סוף פרק לו: "ואם יעלה בדעתך שיש למד זכות על מאמיini הגשות בשל היותו חונך כך או מחתמת סכלותו וקוצר השגתו, כך ראוי לך להיות בדעה בעבוד עבודה זרה, מפני שאין עבד אלא מחתמת סכלות או חנוך, מנהג אבותיהם בידייהם. ואם תאמר כי פשטי הכתובים הפלום בשבושים אלו, כך תדע שעבוד עבודה זרה לא הביאו לעבדה כי אם דמיונות ומושגים גורועים. נמצא שאין התנצלות למי שאינו סומך על בעלי העיון האמתאים אם היה קצר יכולת עיונית, ואני חושב לכופר מי שלא הוכח לו שלילת הגשות, אך חושב אני לכופר מי שאין קובל בדעתו שלילתה, ובפרט עם מציאות תרגום אונקלוס ותרגום יונתן בן עוזיאל עליהם השלום אשר הרחיקו את הגשות תכילת ההרחקה".

6. רמב"ס, פירוש המשניות, מס' חולין, פרק א, משנה א: "אבל אלו אשר נולדו בדעות אלה וחונכו על פיהם הרי הם כאנויסים ודינם דין תינוק שנשבה לבין הגוים שכל עברותיו שוגגה כמו שבארו, אבל המתחיל הראשוני הוא מזיד ולא שוגג".

7. רמב"ס, הלכות ממורים ג, ב: "במה דברים אמרים, באיש שכפר בתורה שבעל פה ממחשבתנו, ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקללה, ואחר שרירות ליבו, וכפר בתורה שבעל פה תחילה; וכן כל הטועים אחרים. אבל בני אותן הטועים ובניהם, שהדיחו אותם אבותם ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו--הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגוים וגידלווהו הגוים על

זהם, שהוא אנוֹס; ואף על פי ששמע אחר כך שהיה יהוי, וראה התחזיות ותפס--הרי הוא אנוֹס, שהרי גידולו על טעוטם. כך אלו האוחזים בדרכיהם שתעו. לפיכך ראוי להחזיר בתשובה, ולמשוך אותם בדרכי שלום, עד שיחזרו לאיתן התורה; ולא ימחר אדם להורגן".

8. שווית בנין ציון החדשים, סי' כג: "אבל לפושעי ישראל שבזמןינו לא ידענו מה אדרון בהם אחר שבעה פשתה הבורת לרוב עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר אם לא יש להם דין אומרים מותר שرك קרוב למזיד הוא ויש בהם שמתפללים תפילה שבת ומקדשים קידוש היום וזה מודה ע"י תפילה וקידוש ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיתו אשר לא ידעו מפני שהכופר בשבת כופר בבריה ובבורה וזה מודה ע"י תפילה וקידוש ומה גם שבת מפניהם שמעשה אבותיהם בידיהם ולא שמעו דיני שבת שודמיין ממש לצדוקין דלא נחשבו במוראים אף"י שמחליין שבת מפניהם שמעשה אבותיהם בידיהם והם כתינוק שנשבה לבון עובדי כבביס מבואר (סי' שפ"ה) וכ"כ גם המב"ט (סי' ל"ז) ואפשר נמי הצדקי שלא הרגלו בתוך ישראל ולא ידעו לעיקר הדת ואינם מעיזין פניהם נגד חכמי הדור לא חשי מזידין וכו' יע"ש. והרבה מפושעי הדור דומין להם ועדפי מהם שמה שמחמיר הר"ש בקראים להחשייב יינט איןנו מפניהם חילול מועדות שדומה לשבת בלבד אלא מפני שכפרו גם בעיקרי הדת שמלין ולא פורעין ואין להם דיני גיטין וקדושים שע"ז בניהם ממזרים. ובזה רוב הפושעים שבזמןינו לא פרצו. ולכן לענ"ד המכמיר להחשייב נגיעה יין של הפושעים הללו לסתם יינט תבואה עליו ברכה. אכן גם למקילים יש להם על מה שייסכו אם לא שمبرור לנו שיודע דיני שבת ומעוז פנוי לחלו בפניו מישראל יחד זהה ודאי כМОמר גמור ונגיעה יינט אסור".

9. שווית מלמד להועיל, ח"א, סי' כת: "שאלת: בנין שלנו יש אחד או שניים שמחליין שבת בפרהסיא לא לבד במלאותם כי אם גם עושים מוגמר, ואפילו קידוש והבדלה אינם עושים, אי שרנו לצרף למנין... ושם הביא ג"כ שווית מהר"י אסא"ד י"ד סי' ני שמחלי שבתות בזמןינו כי"ז שלא העידו עליהם בפניהם ובפני הב"ד שחלו בפני יי' מישראל אין אוסרים יין ב מגעם, שיש הרבה אחרים סוברים דהא דמומר לחילול שבת הוא מומר לכל התורה והוא רק מדרבן עיין שם בשווית יהודה יعلاה. היוצא מכל הניל שעפ"י דין מחלל שבת בפרהסיא אין מצטרף למנין, אך בזמן הזה נהוגין להקל אף בארץ אוננא"ן ומחייב"כ בארץ אשכנז... ואפשר שסמכו ע"ז מה שכתוב ג"כ בשווית בנין ציון החדשות סי' כ"ג... וכן הגיד לי הרב מוויה משולם זלמן הכהן ז"ל בשם הганון בעל שואל ומשיב שכטב שהאנשיים מאמריקה אינם נפסלים ע"י חילול שבת שלהם מפני שהם כתינוק/ כתינוק/ שנשבה בין הנקרים אח"כ מצאתי עיין זה בהגהות רע"א ליע"ד סי' רס"ד ועיי"ש סברות להקל... יהיו איך שייהי המקיל לצרף אנשים אלו למנין יש לו על מי שישמו, אך מי שיכולليل לbehc"n אחר בלי להקלים איש, פשיטה דמהיות טוב שלא יסמוד על היתר זה, ויתפלל עם אנשים כשרים. עוד יש סימן להקל דבזמןנו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושים כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאי, ומעטם מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועשה תועבה ביד רמה ופושע עצמו מכל ישראל, אבל כיון דעתו רובם פורצים הגדר תקנות קלקלת, היחיד חושב שאין זה עבירה גזולה כל כך וא"צ לעשות בצעעה, ופרהסיא' שלו בצעעה, ואדרבה היראים קרואים בזמןנו פרושים ומבדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ".

10. חזון איש, יו"ד, סי' ב, אות טו: "וונראה שאין דין מורי דין, אלא בזמן שהשגתנו יתרבורך גליה כמו בזמן שהיו נסים מצויים, ומשמש בת קול, וצדקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרים אז היו בלבד מividot בהתיקת היצר לתאות והפקרות, אז היה ביעור רשעים גדרו של עולם, שהכל ידוע כי הדחת הדור מביאה פראוניות לעולם, וمبיאיה דבר וחרב ורעב בעולם. אבל בזמן העלם, שנכרתת האמונה מן דעת העם, אין במעשה הودרה גדר הפרצה, אלא הוספה הפרצה, שהייתי בענייהם כמעשה השחתה ואלימות חס וחלילה, וכיון שכל עצמנו לתקן, אין דין נהוג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה, ולהלעמידם בקרן אורה, بما שידינו מגעת".

11. חזון איש, יו"ד, סי' ב, אות כח: "וועוד יש בזה תנאי שלא יהיה אנוֹס, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות מרירם ה"ג, שבניהם ותלמידיהם חשיבה כאנוֹסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מביא קרבן, אמר ראש פרק כלל גדול, ומצוין אנו להחיותו, אף לחילול עליו את השבת בשליל הצלתו. ובהגחות מיימוניות פ"יו מהל' דעתות שת אין רשאין לשנאותו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה, ובסוף ספר אהבת חס כتب בשם הגרא"י מולין שמצווה לאחוב את הרשעים מטעם זה, והביא כן מתשובת מהר"ם מלבין, כי אצלנו הוא קדם תוכחה, שאין אנו יודען להוכית, ודנים אנו אותם כאנוֹסין".